

"אשמתי היא הצייתנות שלי.. לא קלה הייתה צייתנות זו, וכל מי ששומה עליו לפקד ולציית יודע מה ניתן לתבוע מבן-אנוש. לא רדפתי יהודים מתוך תאוה ותשוקה. זאת עשתה הממשלה. הלא רק ממשלה יכולה לבצע רדיפה, אולם מעולם לא היה זה בכוחי. אני מאשים את המושלים על כי השתמשו לרעה בצייתנותי.. את הצייתנות מעלים על נס כמידה טובה. משום כך יותר לי לבקש להתחשב בעובדה כי אני צייתי, ולא בעובדה למי צייתי. כבר אמרתי: שכבת ההנהגה, עמה לא נמנית, נתנה את הפקודות. בדין הייתה, לדעתי, ראויה לעונשה על הזוועות, אשר בוצעו בפקודתה בקורבנות. אולם עתה, אף הפיקודים הינם קורבנות. אני הנני קורבן כזה. אין להתעלם מדבר זה. אומרים, כי יכול וחייב הייתי להמרות את פי הפקודה. זוהי הערכת דברים שלאחר מעשה. בנסיבות אשר שררו אז, לא הייתה התנהגות מעין זו אפשרית. איש אף לא נהג כך¹."

"סימן היכרה של פקודה "בלתי חוקית בעליל" - מן הדין שיתנוסס כדגל שחור מעל לפקודה הנתונה, ככתובת אזהרה האומרת: "אסור!"... אי חוקיות הדוקרת את העין ומקוממת את הלב, אם העין אינה עיוורת והלב אינו אטום או מושחת - זוהי מידת אי החוקיות הדרושה כדי לבטל את חובת הציות של חייל ולהטיל עליו את האחריות הפלילית למעשיו²."

האחריות לחורבן נב עיר הכהנים

מסכת סנהדרין דף צה עמוד א

מאי וישבי בנוב? אמר רב יהודה אמר רב: איש שבא על עסקי נוב. אמר ליה הקדוש ברוך הוא לדוד: עד מתי יהיה עון זה טמון בידך? על ידך נהרגה נוב עיר הכהנים, ועל ידך נטרד דואג האדומי, ועל ידך נהרגו שאול ושלשת בניו. רצונך - יכלו זרעך או תמסר ביד אויב?

א. דואג

(ט) וַיֵּעַן דָּאָג הָאֲדָמִי וְהוּא נָצַב עַל־עֲבֹדֵי־שָׂאוֹל וַיֹּאמֶר רֵאִיתִי אֶת־בְּרִי־יָשִׁי בָּא נִבְהָ אֶל־אֲחִימֶלֶךְ בְּר־אֲחֻטּוֹב : (י) וַיִּשְׁאַל־לּוֹ בְּה' וַצִּיָּדָה נָתַן לוֹ וְאֶת תְּרֵב גִּלְיָת הַפְּלִשְׁתִּי נָתַן לוֹ : ... (יח) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְדָוִיד לְדָוִאָג סֵב אֶתָּה וּפְגַע בַּכְּהֲנִים וּנְסֵב דָּוִאָג הָאֲדָמִי וּפְגַע־הוּא בַּכְּהֲנִים וַיִּמָּתָן בַּיּוֹם הַהוּא שְׁמָנִים וְחֲמִשָּׁה אִישׁ נָשָׂא אֶפְרַיִם בֶּד : (יט) וְאֶת נֹב עִיר־הַכְּהֲנִים הִכָּה לְפִי־חֶרֶב מֵאִישׁ וְעַד־אִשָּׁה מְעוֹלָל וְעַד־יוֹנֵק וְשׁוֹר וְחֲמֹר וְשֶׁה לְפִי־חֶרֶב : (כ) וַיִּמָּלֵט בְּר־אֲחִימֶלֶךְ בְּר־אֲחֻטּוֹב וַיִּשְׁמָו אֲבִיתָר וַיִּבְרַח אַחֲרָי דָּוִד³ : (כא) וַיַּגֵּד אֲבִיתָר לְדָוִד כִּי הָרַג שָׂאוֹל אֶת כְּהֲנֵי ה' : (כב) וַיֹּאמֶר דָּוִד לְאֲבִיתָר יָדְעָתִי בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־שָׁם דָּוִאָג הָאֲדָמִי כִּי־הִגִּיד נְגִיד לְשָׂאוֹל אֲנֹכִי סִבֵּיתִי בְּכָל־נַפְשׁ בֵּית אָבִיךָ :

האשם הישיר הוא כמובן הורג הכהנים בעצמו, דואג. המשנה גזרה דינו:

"ארבעה הדיוטות אין להן חלק לעולם הבא... בלעם, ודואג, ואחיתופל, וגחזי⁴."

"כתיב דואג וכתיב דויג. אמר רבי יוחנן: בתחילה יושב הקדוש ברוך הוא ודואג שמא יצא זה לתרבות רעה, לאחר שיצא אמר: ווי שיצא זה. אמר רבי יצחק: מאי דכתיב מה תתהלל ברעה הגבור חסד אל כל היום, אמר לו הקדוש ברוך הוא לדואג: לא גבור בתורה אתה, מה תתהלל ברעה? לא חסד אל נטוי עליך כל היום? ואמר רבי יצחק: מאי דכתיב ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי. אמר לו הקדוש ברוך הוא לדואג הרשע: מה לך לספר חקי? כשאתה מגיע לפרשת מרצחים ופרשת מספרי לשון הרע מה אתה דורש בהם? ותשא בריתי עלי פיך. אמר רבי אמי: אין תורתו של דואג אלא משפה ולחוץ... ואמר רבי יצחק: מאי דכתיב חיל בלע ויקאנו מבטנו ירשנו אל, אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, ימות דואג. אמר לו: חיל בלע ויקאנו. אמר לפניו: מבטנו יורישנו אל. ואמר רבי יצחק: ... אמר הקדוש ברוך הוא לדוד:

¹ אדולף אייכמן, תגובה רשמית על גזר דין המוות שהוטל עליו. <http://www.moresheet.org/?CategoryID=289&ArticleID=539>

² השופט לנדוי, בפסק דין בעניין הטבח בכפר קאסם. https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A4%D7%A7%D7%95%D7%93%D7%94_%D7%91%D7%9C%D7%AA%D7%99_%D7%97%D7%95%D7%A7%D7%99%D7%AA_%D7%91%D7%A2%D7%9C%D7%99%D7%9C

מדובר בציטוט שכיח מאוד בהקשר של הישמעות למצפון מול חוק יבש ולא צודק.

³ שמואל א פרק כב.

⁴ סנהדרין דף צ עמוד א.

ניתי דואג לעלמא דאתי. - אמר לפניו: גם אל יתצד לנצח. מאי דכתיב יחתך ויסחך מאהל ושרשך מארץ חיים סלה, אמר הקדוש ברוך הוא: לימרו שמעתא בי מדרשא משמיה. - אמר לפניו: יחתך ויסחך מאהל. - ליהוי ליה בנן רבנן. - ושרשך מארץ חיים סלה. ואמר רבי יצחק: מאי דכתיב איה ספר איה שקל, איה ספר את המגדלים, איה ספר כל אותיות שבתורה, איה שקל - ששוקל כל קלים וחמורים שבתורה, איה ספר את המגדלים - שהיה סופר שלש מאות הלכות פסוקות במגדל הפורח באויר. אמר רבי: ארבע מאה בעיית בעו דואג ואחיתופל במגדל הפורח באויר, [ולא איפשט להו חד]. אמר רבא: רבותא למבעי בעיית בשני דרב יהודה כולי תנויי בנזיקין, ואנן קא מתניין טובא ... **ורב יהודה שליף מסאני ואתא מטרסא**, ואנן צוחין וליכא דמשגח בן. אלא הקדוש ברוך הוא ליבא בעי, דכתיב וה' יראה ללבב. דואג ואחיתופל... לא הוה סלקא להו שמעתא אליבא דהלכתא, דכתיב סוד ה' ליראיו. אמר רבי אמי: לא מת דואג עד ששכח תלמודו, שנאמר הוא ימות באין מוסר וברב אולתו ישגה. רב (אשי) אמר: נצטרע, ... אמר רבי יוחנן: שלשה מלאכי חבלה נזדמנו לו לדואג, אחד ששכח תלמודו, ואחד ששרף נשמתו, ואחד שפיזר עפרו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות⁵.

אם כן, דואג הוא האשם הראשי, ומעשיו החמורים הרחיקו אותן מן העולם הבא.

ב. שאול

אף על פי שאין שליה לדבר עבירה, הרי שלכל הדעות אחריות כבדה רובצת על המשלח. "האומר לשלוחו צא הרוג את הנפש - הוא חייב, ושולחיו פטור; שמאי הזקן אומר משום חגי הנביא: שולחיו חייב ... דינא רבה ודינא זוטא איכא בינייהו"⁶. הניסוח המצמרר "מַאִישׁ עַד־אִשָּׁה מְעוֹלָל עַד־יוֹנָק וְשׂוֹר וְחִמּוֹר וְשָׂה לְפִי־חֶרֶב..."⁷. יותר מאשר רומז לצייווי שניתן לשאול כלפי עמלק, ומהווה בסיס לדרשת חז"ל: " [ד] ויחמול שאול והעם על אגג - בר קפרא אמר זה דואג שהיה שקול כנגד כל ישראל. אמר רבי שמעון בן לוי: כל שהוא אכזר על רחמנין סוף שהוא נעשה רחמן על אכזרים, כל שהוא רחמן על אכזרים סופו ליפול בחרב"⁸. בהמשך ניווכח, שמותו של שאול נגזר בשל עוון זה, וכנראה גם היווה כפרה עליו.

ג. דוד

סוגייתנו מאשימה במפורש את דוד בחורבן נב, ואפילו בגורלו של דואג: אמר ליה הקדוש ברוך הוא לדוד: עד מתי יהיה עון זה טמון בידך? על ידך נהרגה נוב עיר הכהנים, ועל ידך נטרד דואג האדומי, ועל ידך נהרגו שאול ושלשת בניו. רצונך - יכלו זרעך או תמסר ביד אויב?... ומנלן דכלה זרעיה דדוד - דכתיב ועתליה אם אחזיהו ראתה כי מת בנה ותקם ותאבד את כל זרע הממלכה. - והא אשתייר ליה יואש! - התם נמי אשתייר אביתר, דכתיב וימלט בן אחד לאחימלך בן אחטוב ושמו אביתר. אמר רב יהודה אמר רב: אלמלא לא נשתייר אביתר לאחימלך בן אחיטוב לא נשתייר מזרעו של דוד שריד ופליט. דוד עצמו מעיד: "...אֶנֶכִּי סִבֹּתִי בְּכָל־נַפְשׁ בֵּית אֲבִיךָ..."⁹. משמע שהיה לו להמשיך בדרכו רעב, ולסמוך על הקב"ה שיצילנו. אשרי האיש שאינו מתפתה להצביע על אשמת הזולת ואפילו אם ברורה היא, ובודק ראשית כנבכי נפשו. מכל מקום, דברי הגמרא בהם פתחנו, מבארים כי הקב"ה מסכים עם ביקורת עצמית זו, ושכחוצאה ממנו הופיע הרג עצום ממדים בזרע בית דוד, בידי עתליה.

⁵ סנהדרין דף קו עמוד ב.

⁶ קידושין דף מג עמוד א.

⁷ המִתָּה מַאִישׁ עַד־אִשָּׁה מְעוֹלָל עַד־יוֹנָק מְשׂוֹר וְעַד־שָׂה מְחַמֵּל עַד־חִמּוֹר: שמואל א פרק טו.

⁸ מדרש שמואל פרשה יח.

ד. יהונתן

שנים רבות תמהתי בכאב על גורלו של יהונתן. האיש שקבע שיא מסויים בענווה, שהרי היכן מצינו עוד בהסטוריה שבנו של המלך תומך בטוען למלכות מול אביו, ומעניק לו את הבכורה⁹, ומדוע לא התקיימה שאיפתו של יהונתן:

(טז) וְלִקְסֵי יְהוֹנָתָן בְּרִשְׁאֹל וַיִּלְךָ אֶל־דָּוִד חֶרֶשׁ וַיַּחֲזֵק אֶת־דָּוִד בְּאַלְהֵים :

(יז) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲלֵיךְ אֵלֶיךָ כִּי לֹא תִמְצָאָה יָד שְׂאֹל אֲבִי וְאַתָּה תִּמְלֹךְ עַל־יִשְׂרָאֵל וְאַנְכִי אֶהְיֶה לְךָ לְמִשְׁנָה

וְגַם־שְׂאֹל אֲבִי יִדְעֶךָ¹⁰ : התשובה טמונה במדרש הבא:

"אמר רב יהודה אמר רב אלמלי הלווהו יהונתן לדוד שתי ככרות לחם לא נהרגה נוב עיר הכהנים ולא נטרד

דואג האדמי ולא נהרג שאול ושלשת בניו"¹¹.

למדרש זה לקח עצום. יכולים שועי עולם לערוך מועצות ולהציע תכנונים אסטרטגיים, אולם מה שמכריע בסופו של דבר את גורל הממלכה הוא לא מסמר קטן, אלא הצורך בשימת לב לכך שרעך הטוב, העתיד להיות מלך גדול, פשוט רעב.

נראה שמידת הדין הקפידה הקפדה קשה עם יהונתן. טבעי שנסיך הכתר ישכח לרגע שלא לכול מזומן אוכל בכל עת. אולם אם נזכור כי תפקידם המסורתי של בני רחל הוא לתמוך כלכלית וחומרית בעם ישראל ככלל ובבני יהודה בפרט¹²,

נבין כי באמת החמצה היסטורית כואבת לפנינו. ארוחת בוקר הפרידה בין יהונתן לבין כהונת המשנה למלך. אולי בזה היה

נמנע גם הפירוד בין ממלכות יהודה וישראל, והיה מתקיים היעוד:

"(יט) דָּבָר אֲלֵהֶם כְּהֶאֱמַר ה' אֱלֹהִים הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־עַצְי יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד־אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חִבְרָיו וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת־עַצְי יְהוֹדָה וְעַשִׂיתֶם לְעַצְי אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדִי¹³ :".

ה. כוהני נוב

לא עבד קב"ה דינא בלא דין. אין ספק שחורבן נוב הוא חלק מעונשו הנורא של בית עלי.

הלוא אפילו גורלו של אביתר¹⁴, אוד מוצל מאש, נחשב כחלק מעונש זה:

(כז) וַיִּגְרֹשׁ שְׁלֹמֹה אֶת־אֲבִיתָר מִהָיֹת כֹּהֵן לַה' לְמַלְא אֶת־דָּבָר ה' אֲשֶׁר דָּבָר עַל־בֵּית עָלִי בְשָׁלָה¹⁵ :".

כאן יש לתהות: אם יש מקום להזכיר את גירוש אביתר כחלק מן העונש האלוקי, מדוע לא נאמר גם כאן 'למלא את

דבר ה' !'. יתכן שנמנע הכתוב מכל אפשרות של מתן לגיטימציה למעשיהם של דואג ושאול. הכרחי ליצור נתק

מוחלט בין העונש הבא על בני אדם בשל מעשיהם, לבין אחריות מבצעי העונש שלא נשלחו לכך בידי שמים¹⁶.

⁹ על פי בבא מציעא דף פה.

¹⁰ שמואל א פרק כג.

¹¹ סנהדרין קד.

¹² 'מאמרי הראי"ה', 'המספד בירושלים' עמוד 94. הרחבה בעניין זה בלימודנו למגילה דף ג.

¹³ יחזקאל פרק לז.

¹⁴ אביתר מגורש לענתות, שם עתיד להופיע כוהן אחר, ירמיהו, שמאוד ייתכן שנמנה על צאצאיו של אביתר. ירמיהו מזהיר את ירושלים השמה מבטחה בפולחן המקדש, פן יפקוד אותה גורלה של שילה:

(ו) וְנָתַתִּי אֶת־הַבַּיִת הַזֶּה כְּשָׁלָה וְאֶת־הָעִיר הַזֹּאת אֶתֵּן לְקָלָה לְכָל גּוֹי הָאָרֶץ: (ירמיהו פרק כו).

¹⁵ מלכים א פרק ב.

¹⁶ הצעת פז בתי. כבר הדגיש הרמב"ן (בראשית פרק טו): "ודע והבן כי האיש שנכתב ונחתם בראש השנה להריגה לא ינקה הליסטים ההורג אותו בעבור שעשה מה שנגזר עליו, הוא רשע בעונו ודמו מיד הרוצח יבוקש":

ו. עבדי שאול

הכתוב משבח את עבדי שאול כי לא ציינו לפקודה הקשה. חז"ל סבורים כי הגישו התפטרות :
 "ולא גלו את אזניו- מי היו? א"ר שמואל בר רב יצחק אבנר ועמשא היו. אמרו ליה: 'כלום אית לך עלינן
 אלא הדין זונרא והדין כלינירין? הא טריפין לך!"¹⁷.
 נשים לב כי גם שאול נמנע מלהענישם. מרתק להיווכח כי מצד שני עבדי שאול לא נתבעו על אי הרמת נס מרד
 כללי בשאול. מחלוקת היא. לדעת רב יהודה שאבנר נתפס על חורבן נב:
 "אמר רב יהודה אמר רב: מפני מה נענש אבנר - מפני שהיה לו למחות בשאול ולא מיחה. רבי יצחק אמר:
 מיחה, ולא נענה"¹⁸.
 מסתבר שמלחמת אחים ברגע היסטורי זה היה מפקיר את הממלכה בידי פלישתים, עם תוצאות גרועות בהרבה אף
 מחורבן עיר שלמה¹⁹. נראה שזו הייתה גם דעתו של דוד.

ז. רב יהודה ושמואל

נמנעתי מלהשמיט את דבריו של רבא על רב יהודה, שהובאו לכאורה כדרך אגב, כיוון שלדעתי יש להם קשר הדוק
 לסוגיה. הפגם בתורתו של דואג היה שהיה הייתה 'מן השפה ולחוץ', בבחינת 'פורח באוויר'. אין שום טעם לבנות מגדל
 רב היקף של ידיעות בתורה, בהעדר קומה בסיסית של דרך ארץ. הדמות המנוגדת לדואג הוא רב יהודה, שבימיו למדו
 רק סדר נזיקין, אולם בתעניות, נענו לו מן השמיים לאלתר. הדאגה התמידית להתרחק מן המסלול של דואג הייתה
 בראש מעייני רב יהודה.
 "אשכחיה שמואל לרב יהודה דתלי בעיברא דדשא וקא בכי. אמר ליה: שיננא, מאי קא בכית? - אמר ליה: מי
 זוטרא מאי דכתיב בהו ברבנן איה ספר איה שקל איה ספר את המגדלים. איה סופר - שהיו סופרים כל אותיות
 שבתורה, איה שוקל - שהיו שוקלים קלין וחמורין שבתורה. איה סופר את המגדלים - שהיו שונן שלש מאות
 הלכות במגדל הפורח באויר. ואמר רבי אמי: תלת מאה בעיי בעו דואג ואחיתופל במגדל הפורח באויר. ותנן: שלשה
 מלכים וארבעה הדיוטות אין להם חלק לעולם הבא, **אנן מה תהוי עלן?** - אמר ליה: שיננא, טינא היתה בלבם"²⁰.
 אמנם שמואל ניחם את רב יהודה, שדווקא לדואג הייתה סיבה לדאג, אולם מסתבר ש'אשרי אדם מפחד תמיד'. מצינו, ששני
 האמוראים הדגולים הללו, עמדו בפני דילמה מוכרת לבני ישיבה: 'מתי סוגרים את הגמרא?' "רב יהודה הוה יתיב
 קמיה דשמואל, אתאי ההיא איתתא קא צווחה קמיה, ולא הוה משגח בה. אמר ליה: לא סבר ליה מר אטס אזנו
 מזעקת דל גם הוא יקרא ולא יענה? אמר ליה: שיננא, רישך בקרירי, רישא דרישיך בחמימי; הא יתיב מר עוקבא
 אב בית דין"²¹.

¹⁷ כלומר: זכויותיך אצלנו שנתת לנו נשק ומדים - הרי הם מוחזרים לך. ירושלמי סנהדרין פרק י

¹⁸ סנהדרין דף כ עמוד א' למחות בשאול - בהריגת נוב עיר הכהנים. (רש"י).

לדעת רבי יצחק: "בכל כוחך גילית בדעתך ומחית בשאול" (רש"י) - וכנראה לא נתבע ליותר מכך.

¹⁹ יש בכל פרשיה זו הרבה לקחים לגבי יחס לפקודה אכזרית של שלטון, מבלי לזלזל חלילה בגודל הכאב של חורבן גוש קטיף ובאסון
 תושביו היקרים, כמדומני שהרחק ממאור הזרקורים, רבים היו, הן בין מייצגי השלטון והן בין המוחים בעדם, שנהגו בהבנה ובהתחשבות
 הדדית ככל שניתן היה בעת ההתנתקות.

²⁰ חגיגה דף טו עמוד ב.

²¹ שבת דף נה עמוד א.

לדיון זה הכרעה מפתיעה: "עליונים למטה ותחתונים למעלה - פי' ר"ח דאמרו הגאונים שקבלה בידם רב מפי רב דעולם הפוך היינו **שראה שמואל דהוה יתיב קמיה דרב יהודה** תלמידיה משום דמיחה בשמואל .. גבי ההיא איתתא דאתיא וצוחא קמיה דשמואל ולא אשגח בה א"ל רב יהודה לית ליה למר אוטם אזנו מזעקת דל²²".

דברי תורה כה רבים לימד שמואל את רב יהודה, ואירוע בודד זה הכריע. ידיעת עובדה זו כה חשובה, עד

שעוברת היא בקבלה מדור לדור. יש בכך לאשש את חשיבות המוטו של הרב עמיטל:

"שאלו אותי: מה ייחודה של הישיבה, וסיפרתי להם את הסיפור החסידי הידוע... על בעל ה"תניא" ש... התגלגל למקום מסוים בו קיבל דירה בת שלושה חדרים, חדר לפנים מחדר, הכניסה לחדר הפנימי הייתה דרך החדר האמצעי. ויהי היום ובעל ה"תניא" יושב ולומד בחדר הפנימי, ה"צמח צדק" בחדר האמצעי, ובחדר החיצוני שכב תינוק בעריסה. לפתע החל התינוק ולבכות ה"צמח צדק", שחדרו היה סמוך לחדרו של התינוק, היה כל כך שקוע בלימודו, שלא שמע את בכיו של התינוק. בעל ה"תניא" שחדרו היה רחוק יותר שמע, הפסיק את לימודו ויצא להרגיע את התינוק. משסיים להרגיעו החזירו למקומו, חזר לחדרו, עבר דרך חדרו של בעל ה"צמח צדק", ואמר לו "כשלומדים תורה ולא שומעים בכיו של תינוק יהודי - משהו פגום בלימוד²³".

מכל מקום דואג הוא רוצה המוני של כוהנים קדושים, אולם אפילו ממנו אין להתיימשך לחלוטין. גם את הניצוצות

שבו, חפץ הקב"ה להעלות. בגמרא לעיל ראינו דיון נוקב בין דוד לקב"ה, בו דוד שולל כל אפשרות של זכר

לתורתו של דואג, אולם כמו תמיד, בסופו של דבר הרצון האלוקי גובר, לאסוף את כל שברירי האור.

"דורשי רשומות היו אומרים: כולן באין לעולם הבא, שנאמר לי גלעד ולי מנשה ואפרים מעוז ראשי, יהודה מחקקי, מואב סיר רחצי על אדום אשליך נעלי... - זה דואג האדומי²⁴".

ה. **האחריות בהלכה** נסיים בהדגמה למעשה כיצד ראו הפוסקים את האחריות המוטלת על אדם למיתה שגרם בעקיפין.

"אין שבשליחותך נהרג ר' עזרא הי"ד. גרסינן באגדת חלק אמר לו הקדוש ברוך הוא לדוד עד מתי יהא עון זה טמון בידך על ידך נהרג נוב עיר הכהנים על ידך נהרגו דואג .. על ידך נהרגו שאול ושלשת בניו רצונך יכלה זרעך או תימסר ביד אויב כו'. אלמא אף על גב דדוד המלך ע"ה לא פשע במידי רק שעל ידו באו לתקלה אפילו הכי נענש. כ"ש הכא שבשליחותו בא אליו הרע הזאת דאיכא למיחש לעונש יסורין. וטוב שתקבל עליך ייסורין כגון תעניות מ' יום. ואם יש לו בנים קטנים תן להם כפי נדבת ידך ותנצל מצוקה וצרה²⁵".

הצמח צדק דן בשליח בתשלום שטבע, וסובר שיש להגביל את האחריות. לדעתו אם הובטח תשלום עבור הפעולה, אין כל אחריות למשלח, שהרי שכיר מסתכן תדיר בנושאו את נפשו אל שחרו 'לעלות בכבש ולהיתלות בסולם'.

את הראיה מדוד הוא מסייג:

"נראה דלא דמי דהתם שאני, מפני שדוד היה הגורם שהוא נתן המכשול לפני אחימלך ששאל ממנו לחם וחנית והוא נתן לו לפי תומו את אשר שאל ממנו על פי מה שהגיד לו שדבר המלך נחוץ ולא הרגיש אחימלך שיהיה לו סכנה בדבר. **ודוד היה לו ליזע** שאם יודע הדבר למלך שיהיה לאחימלך סכנה בדבר הרי הכל

²² תוספות מסכת בבא בתרא דף י' עמוד ב.

²³ <http://etzion.org.il/he/18-%D7%9C%D7%A9%D7%9E%D7%95%D7%A2-%D7%A7%D7%95%D7%9C-%D7%91%D7%9B%D7%99%D7%95-%D7%A9%D7%9C-%D7%AA%D7%99%D7%A0%D7%95%D7%A7>

²⁴ סנהדרין דף קד -קה.

²⁵ שו"ת מהר"י ווייל סימן קכה. תודה לרב ישראל אלתר שסייעני למצוא מקור זה.

היה מדוד וכמו כן דואג ושואל נכשלו על ידו גם כי המה חשבו שאחימלך נתן לו לחם וחנית במזיד מפני שחשבוהו שמורד במלכות הוא לכך ראוי לדוד להיות נענש על זה כי בענין זה נקרא הוא הגורם²⁶.

מכל מקום הוא מסיים בענווה:

"לכך נראה שאין לזה השולחו שום פשיעה במיתת השליח בדרך ואין צריך כפרה כן נראה לע"ד להלכה אבל למעשה - אחרי שהקדושים אשר בארץ המה מהר"ו בתשובתיו סי' קכ"ה ואחריו נגזרו המהרש"ל ומהר"ם לובלין שהביאו דבריו וגם המחבר באר שבע כולם כתבו שצריך כפרה קצת - אין אני כדאי לחלוק עליהם וצריך כפרה כמו שכתבו המה שיתענה מ' יום ואם יש לו בנים קטנים יתן להם מה בתורת צדקה וינצל מצרה וצוקה".

בניגוד גמור לציטוט בראש מסמך זה, מאת אחד השפלים מבין המהלכים אי-פעם על פני האדמה, הגמרא בעקבות פרשת נב קבעה בלב יהודי מבין את גודל האחריות המוטלת על האדם, עד כמה עליו להתנהל כהדרכת רב יהודה, בחרדה מפני היותו אף 'בורג קטן במכונה', הגורמת נזק לזולתו²⁷.

²⁶ שו"ת צמח צדק (הקדמון) סימן ו.

²⁷ "יותר יש לו לשמור שלא יזיק משלא יזיק" תוספות בבא קמא כז, ב.